

УДК 657:658

JEL Classification: M41

DOI: <https://doi.org/10.54929/2786-5738-2024-11-09-01>

ПРОБЛЕМАТИКА ОБЛІКУ ТА КОНТРОЛЮ ДОХОДІВ І ВИТРАТ НА МАЛИХ ПІДПРИЄМСТВАХ

PROBLEMS OF ACCOUNTING AND CONTROL OF INCOME AND EXPENSES AT SMALL ENTERPRISES

Губарик О. М.

Кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри обліку, оподаткування
та управління фінансово-економічною безпекою,
Дніпровський державний аграрно-економічний університет,
м. Дніпро, Україна
ORCID: 0000-0002-3296-2074

Іванова Д. В.

Здобувач вищої освіти,
кафедра обліку, оподаткування
та управління фінансово-економічною безпекою,
Дніпровський державний аграрно-економічний університет,
м. Дніпро, Україна
ORCID: 0009-0002-0170-4045

Olha Hubaryk

Candidate of Economic Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of accounting,
Taxation and Management of Financial and Economic Security,
Dnipro State Agrarian and Economic University,
Dnipro, Ukraine

Daryna Ivanova

Student,
Department of accounting,
Taxation and Management of Financial and Economic Security,
Dnipro State Agrarian and Economic University,
Dnipro, Ukraine

У сучасній ситуації економічного розвитку все більшого значення набуває облік та контроль за доходами і витратами малих і середніх підприємств. Малі та середні підприємства, які відіграють важливу роль у створенні робочих місць та економічному розвитку країни, потребують ефективних систем обліку та управління фінансово-економічними процесами. Ця тема є актуальною через специфіку малих підприємств, які часто стикаються з конкретними викликами у сфері обліку та контролю. У статті наведено характеристику низки проблем обліку та контролю доходів і витрат, з якими стикаються малі підприємства та причини їх виникнення. Проведено аналіз та збір теоретичної та практичної інформації, яка дозволило визначити та описати основні фактори, що впливають на облік та контроль доходів і витрат саме на малих підприємствах. Проаналізовано та сформульовано основні проблеми, в яких найбільше виникає питань під час обліку доходів і витрат. Запропоновано рекомендації щодо вирішення цих проблем. Перспективами подальших досліджень даного питання можуть бути у напрямку впливу технологічних інновацій, податкової аспекти, вплив економічних факторів, співробітництво з державними органами. Теоретична стаття.
Ключові слова: доходи; витрати; мале підприємство; облік; контроль; проблема.

In the current situation of economic development, accounting and control over the income and expenses of small and medium-sized enterprises is gaining more and more importance. Small and medium-sized enterprises, which play an important role in the creation of jobs and economic development of the country, need effective systems of accounting and management of financial and economic processes. This topic is relevant due to the specificity of small enterprises, which often face specific challenges in the field of accounting and control. The article describes a number of problems of accounting and control of income and expenses faced by small enterprises and their causes. The analysis and col-

lection of theoretical and practical information was carried out, which made it possible to determine and describe the main factors affecting the accounting and control of income and expenses in small enterprises. The main problems that most often arise during accounting if income and expenses are analyzed and formulated. Recommendations for solving these problems are offered. Prospects for further research on this issue may be in the direction of the influence of technological innovations, tax aspects, the influence of economic factors, cooperation with state bodies. Theoretical article.
Key words: *income; costs; small enterprise; accounting; control; problem.*

ВСТУП

Малі підприємства – це джерела життя місцевої економіки та чималий внесок в розвиток економіки країни в цілому. Такі підприємства часто стикаються з проблемами, які викликають дисбаланс в моменті, коли справа доходить до обліку та контролю за своїми доходами і витратами. Розуміння та вирішення цих проблем має вирішальне значення для фінансового становища та стабільності підприємства.

Організований регулярний облік, аналіз та контроль фінансових операцій забезпечує достовірність, дотримання нормативів та прийняття обґрунтованих рішень для ефективного управління підприємством. Вивчення питань обліку і контролю за доходами та витратами виявляє різноманітні проблеми, які можуть негативно вплинути на ефективність діяльності малого підприємства. Хоча такі підприємства і роблять значний внесок в розвиток економіки та зайнятість, вони все ж таки мають проблеми в обмеженні ресурсів та персоналу, а їх фінансовий контроль стає більш делікатним питанням.

Тому, при сучасних умовах ринкових відносин, малі підприємства повинні максимально створити всі належні умови для розробки новітніх підходів для обліку та контролю за своєю діяльністю, або ж модернізувати вже існуючі та забезпечити їх успішну реалізацію.

ОГЛЯД ЛІТЕРАТУРИ

На сьогоднішній час кількість вчених науковців, які розглядали проблематику обліку та контролю доходів і витрат саме на малих підприємствах, не так багато. Проте чимало вчених займалося таким дослідженням на рівні підприємств в загальному вигляді. Деякі з них здійснили вагомий внесок в розвиток своїх досліджень. Велику увагу доходам і витратам приділив В. А. Дерій, який досліджував їх проблеми та роль у системі обліку та контролю і написав цілу монографію [1]. В ній же він зазначав низку загальних питань обліку країни. Н. В. Прохар досліджував цілий комплекс різних проблем обліку доходів та витрат на рівні складових інформаційної системи підприємства, теоретичних положень та розробляв шляхи щодо їх удосконалення [9]. Т. А. Гоголь в свою ж чергу досліджувала та описувала результати і перспективи розвитку бухгалтерського обліку та обліково-аналітичного забезпечення на малому підприємстві [3].

Проте залишається безліч невирішених питань, які є дискусійними, що означає актуаль-

ність їх розгляду. Тому такі питання потребують постійного моніторингу, дослідження та знаходження альтернативних рішень.

МЕТА ТА ЗАВДАННЯ

Метою даної статті є аналіз і вивчення проблем з якими стикаються малі підприємства в процесі обліку та контролю доходів і витрат. А також визначити основні причини виникнення цих проблем та розробки рекомендацій щодо їх вирішення з метою вдосконалення системи обліку та контролю на підприємстві.

Завдання статті включають в себе вивчення особливостей обліку та контролю доходів і витрат на малих підприємствах, виявлення та аналіз проблем, що виникають на цьому етапі, які негативні наслідки вони тягнуть за собою для підприємства, та шляхи їх вирішення.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

В статті було використано такі методи дослідження, як: теоретичне узагальнення про малі підприємства, аналіз та синтез проблем, які викликають дисбаланс під час обліку та контролю доходів і витрат.

РЕЗУЛЬТАТИ

Мале підприємство є переважно приватним підприємством, яке характеризується відносно невеликим розміром доходу та кількістю працівників. Такі підприємства ще називають «малий бізнес», проте в Україні законодавчо не визначена така категорія. Господарський Кодекс визначає лише поняття підприємництво, як діяльність, яка здійснюється для досягнення економічних та соціальних результатів і з метою отримання прибутку, а суб'єктами підприємництва є підприємці [4]. Згідно з Законом України «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні» поняття «мале підприємство» має два визначення, які стосуються як фізичних осіб, так і юридичних [8]. Малі підприємства у вигляді фізичних осіб – це фізична особа зареєстрована в установленому законом порядку як підприємець, середньооблікова чисельність працівників за звітний період (календарний рік) не перевищує 50 осіб і річний дохід від будь-якої діяльності не перевищує розміру 10 мільйонів євро визначеного за середньорічним курсом НБУ. Суб'єкти малого підприємництва у вигляді юридичної особи – це суб'єкт господарювання будь-якої організаційно-правової форми та форми власності, середня чисельність працівників якого за звітний період (календарний рік) не перевищує 50 осіб та річний дохід від

будь-якої діяльності підприємства не перевищує відповідної суми 10 мільйонів євро, що визначається за середньорічним курсом НБУ.

Бухгалтерський облік є важливою частиною ведення малого бізнесу. Успішна діяльність малих підприємств залежить від добре розробленої системи бухгалтерського обліку, а фінансові та трудові ресурси обмежені для того, щоб визнати специфіку та побудувати бухгалтерську службу і визначити форму ведення обліку [7]. Наявність систем і найкращих практик для відстеження витрат і доходів є ключовим фактором управління грошовими потоками. Без цих систем було б дуже легко втратити гроші. Неналежна практика бухгалтерського обліку може негативно вплинути на малий бізнес. Без точного фінансового контролю та звітності стає важко приймати обґрунтовані рішення. Наприклад, неправдиві та неповні господарські записи можуть призвести до неточних прогнозів і неправильного бюджетування або інвестиційних рішень. Крім того, недотримання юридичних і податкових вимог може призвести до штрафів, юридичної відповідальності або негативно вплинути на репутацію підприємства.

Облік доходів і витрат на малому підприємстві має вирішальне значення для управління фінансами та прийняття рішень. У той час як малі підприємства можуть мати обмежені ресурси, встановлення ефективної практики бухгалтерського обліку має важливе значення для підтримки фінансового становища.

Ефективний облік та управління доходами і витратами є важливими компонентами та основою фінансового здоров'я будь-яких осіб, підприємств, організації чи країни. На сьогоднішній час, коли економічна ситуація в Україні є нестабільна, дуже важко знайти та побачити всю інформацію про доходи та витрати. Це пов'язано з тим, що керівництво підприємства часто радить своїм працівникам бухгалтерії навмисно не реєструвати деякі господарські операції, які пов'язані з витратами чи доходами. І ось з цієї інформації можемо назвати першу, і напевно основну проблему обліку та контролю доходів і витрат на малих підприємствах і не тільки – це питання повноти та своєчасності їх відображення в системі бухгалтерського обліку [1]. Ця проблема є дуже складною та багатогранною, оскільки вона впливає на стабільність суспільних відносин, а особливо на державну і податкову системи та інші сектори економіки нашої країни.

Наступною проблемою доцільно визначити складність податкового законодавства. Податкове законодавство є динамічним та складним, і це викликає серйозну проблему в моменті достовірного звітування про доходи та витрати. Постійні зміни в податковому законодавстві ускладнюють

його дотримання підприємствами та фізичними особами. Якщо існує нездатність орієнтуватись в податковій сфері, то це може призвести до негативних наслідків, штрафів та фінансових втрат.

Кожне підприємство має свою специфіку, що зумовлює певні особливості у формуванні доходів і витрат, які необхідно враховувати [5]. Продукція та товари можуть бути відвантажені, реалізовані або ж залишатись на складі за різних умов та способів оплати, що в свою чергу впливає на визнання доходів. Тому всі підприємства повинні забезпечити дотримання всіх вимог щодо визнання доходів, які наведені у НП(с)БО 15 «Дохід» [2].

Щодо витрат, то вони ж в свою чергу визнаються на підставі первинної документації. Відповідно до законодавства: «витратами можуть визнаватись або зменшення активів, або збільшення зобов'язань» [10]. Для ефективного управління підприємством однією з головних проблем є забезпечення оперативною та достатньою обліково-аналітичною інформацією про витрати [6]. Головною причиною такої проблеми на малих підприємствах, може бути визначення оптимального співвідношення між автоматизованим і неавтоматизованим обліком та обсягом адміністративної роботи та їх роллю в зниженні невиправданих витрат підприємства.

Наступною, теж не менш важливою проблемою на малих підприємствах в питанні обліку та контролю за доходами і витратами є впровадження та розвиток технологій. Ця тема є актуальною і зараз дуже інтенсивно розвивається діджиталізація обліку, проте не кожне мале підприємство має бажання змінювати свою систему. Впровадження новітніх технологій, таких як бухгалтерське програмне забезпечення та засоби автоматизації, вимагає навчання та адаптації і особливо витрачання ресурсів, що для підприємства може бути не вигідно. Неефективне впровадження може призвести до помилок, певних порушень та недостовірних облікових даних.

Іншим питанням є недостатня кваліфікація фахівців. Малі підприємства часто не мають ресурсів на наймання кваліфікованих працівників в області обліку і контролю. Відповідно, вони можуть покладатися на некваліфікованих працівників або ж навіть виконувати ці функції самостійно, що може призвести до помилок та неточностей в обліку та контролі.

Для вирішення цих проблем, малі підприємства можуть застосовувати деякі кращі практики. Наприклад, вони можуть розробити прості і кращі ефективні системи обліку та контролю, які відповідають їхнім потребам і ресурсам, або покращити рівень автоматизації обліку на підприємстві. Вони також можуть вдосконалити кваліфікацію свого персоналу, організувати навчання

та підвищення кваліфікації для працівників у цій сфері. Крім того, малі підприємства можуть шукати підтримку і консультації у відповідних організаціях або фахівців з бухгалтерського обліку.

ДИСКУСІЯ

Облік та контроль за доходами і витратами малого бізнесу є, можливо не настільки актуальною, проте важливою темою. Неправильний підхід до вирішення питань по цій тематиці може призвести до значних проблем і перешкодити розвитку підприємства. Найбільше проблем виникає в обмеженні ресурсами, в питаннях автоматизації, в сфері законодавства, особливо податкового, а також висвітлення та подання неповної та недостовірної інформації про доходи і витрати.

Незважаючи на те, що проблеми залишаються, впровадження запропонованих рішень і найкращих практик для підприємства, може значно покращити управління фінансами на малому підприємстві. Віддаючи пріоритети фінансовій грамотності, кваліфікованим фахівцям, використовуючи новітні технології та приймаючи ефективні стратегії на майбутнє, малі підприємства можуть досягти довгострокового зростання та стабільності.

ВИСНОВКИ

Загалом, облік і контроль доходів і витрат на малому підприємстві потребують подальшої уваги та вдосконалення. Проблематика цієї сфери може мати серйозні наслідки для ефективності та прибутковості підприємства. Відсутність чіткого обліку та контролю може призвести до заниження чи завищення фактичних фінансових результатів підприємства, а також до дезорганізації фінансового управління. До головних проблем обліку та контролю доходів і витрат на малому підприємстві можна віднести наступні: неповне та недостовірне висвітлення інформації про доходи і витрати, не систематичний контроль, недосвідченість в сфері законодавства або велике навантаження законодавчих актів, які регулюють облік, запровадження автоматизованих систем, не кваліфікаційні працівники, які можуть призвести до некомпетентного ведення обліку.

Впровадження ефективних систем і процедур, підвищення кваліфікації співробітників через освіту, а також використання сучасних інструментів та програм для автоматизації процесів – все це важливо. Таким чином, малий бізнес зможе досягти більшої ефективності, знизити ризики та забезпечити точну фінансову звітність.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Derii, V. A. (2009). Vytraty i dokhody pidpriemstv u systemi obliku ta kontroliu [Expenses and income of enterprises in the accounting and control system]. Ternopil : Economichna dumka. Retrieved from https://fpk.in.ua/images/biblioteka/3bac_finan/Monohr.-2009-Deriy.pdf [in Ukrainian].
2. Dokhid: Natsionalne polozhennia (standart) bukhhalterskoho obliku 15 vid 29 lyst. 1999 roku № 290 [Income: National regulation (standard) of accounting 15 from November 29 1999, № 290]. *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0860-99#Text> [in Ukrainian].
3. Hohol, T. A. (2014). Oblikovo-analitychne zabezpechennia upravlinnia pidpriemstv maloho biznesu [Accounting and analytical support for the management of small business enterprises]. Chernihiv : Vydavets Lozovyi V. M. Retrieved from <http://ir.stu.cn.ua/bitstream/handle/123456789/8718/%d0%9c%d0%be%d0%bd%d0%be%d0%b3%d1%80%d0%b0%d1%84i%d1%8f.pdf?sequence=1&isAllowed=y> [in Ukrainian].
4. Hospodarskyi kodeks Ukrainy vid 16 sich. 2003 roku № 436-IV [Commercial Code Ukraine from January 16 2003, № 436-IV]. *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text> [in Ukrainian].
5. Kniaz, S. V., Zalutskyi, V. P., & Yavorska, N. P. (2017). Problemy obliku dokhodiv ta vytrat torhovelnykh pidpriemstv [The problems of income and expenses accounting trading enterprises]. *Efektivna ekonomika – Efficient economy*, 2. Retrieved from <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5425> [in Ukrainian].
6. Matyukha, M. M., & Tkachova, A. I. (2015). Shliakhy udoskonalennia bukhhalterskoho obliku vytrat diialnosti pidpriemstva [Ways to improve accounting calculations costs of the company]. *Efektivna ekonomika – Efficient economy*, 11. Retrieved from <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4547> [in Ukrainian].
7. Pro bukhhalterskyi oblik ta finansovu zvitnist v Ukraini: Zakon Ukrainy vid 16 lyp. 1999 roku № 996-XIV [About accounting and financial reporting in Ukraine: The Law of Ukraine from July 16 1999, № 996-XIV]. *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text> [in Ukrainian].
8. Pro rozvytok ta derzhavnu pidtrymku maloho i serednoho pidpriemnytstva v Ukraini: Zakon Ukrainy vid 22 ber. 2012 roku № 4618-VI [About the development and state support of small and medium-sized enterprises in Ukraine: The Law of Ukraine from March 22 2012, № 4618-VI]. *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4618-17#Text> [in Ukrainian].
9. Prokhar, N. V. (2011). Oblik dokhodiv, vytrat i finansovykh rezultativ: problemy teorii ta praktyky [Accounting of income, expenses and financial results: problems of theory and practice]. Poltava : RVV PUET. Retrieved from <http://dspace.puet.edu.ua/bitstream/123456789/4211/1/%D0%A2%D0%B8%D1%82%D1%83%D0%BB.pdf> [in Ukrainian].
10. Vytraty: Natsionalne polozhennia (standart) bukhhalterskoho obliku 16 vid 31 hrud. 1999 roku № 318 [Costs: National regulation (standard) of accounting 16 from December 31 1999, № 318]. *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0027-00> [in Ukrainian].